

Esnaf Tekâmül Ettirilmeli

Durmuş Hocaođlu

Çerçeve., Üç Aylık Ekonomi ve Düşünce Dergisi., Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneđi.,
Yıl: 14, Sayı: 38, Mart 2006, İstanbul., ISSN 1303-7501., s.118-121

Durmuş Hocaođlu, *Çerçeve* Makale Sıra No: 1

Bibliyografya Künyesi:

- Hocaođlu, Durmuş., “Esnaf Tekâmül Ettirilmeli”, *Çerçeve*., Üç Aylık Ekonomi ve Düşünce Dergisi., Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneđi., Yıl: 4, Sayı: 38, Mart 2006, İstanbul., ISSN 1303-7501., s.118-121

İstatistikî Bilgiler:

Sayfa: 4., Kelime: 1.983; Karakter: Boşluksuz: 13.050; Boşluklu: 15.040

Çerçeve'nin elektronik nüshasından çıkartma yoluyla dönüştüren ve düzenleyen:

Durmuş Hocaođlu

Esnaf Tekâmül Ettirilmeli

Bâzı istisnâî alanlar hâriç, esnaflık, git-gide, daha ziyâde, bir miktar sermâyesi olan ve belirli bir kariyer, meslek edinmeyenlerin işi olmaya yüz tutmuştur. Esnaflık eğitiminden, tecrübesinden, töre, ve geleneğinden, kültüründen habersiz olarak bu mesleğe girenler, bu geleneği ve kültürü tahrip etmişlerdir, hâlâ da devam etmektedirler.

Giriş

Ülkemizde esnaflık, geleneksel olarak kökleri en sağlam, tarihî olarak en eski, en kıdemli ve istihdam ettiği çalışan nüfus itibâriyle de en hacimli iş ve meslek alanlarından birisi, hattâ birçok bakımdan en önde gelenidir. Ancak hemen herkesçe bilinen bu gerçeğe karşılık, yine aynı şekilde bilinen fakat pek o kadar açık ve seçik bir şekilde dile getirilmeyen bir başka gerçek de, bu kadar ehemmiyetli ve kıdemli bir meslekte ciddi boyutlarda olduğu söylenebilecek bâzı meselelerin mevcûdîyetidir. Vâkıa bu meselelerin henüz bir kriz niteliğinde olduğu iddia edilemez kuşkusuz; ancak, küçümsenmesi, hafıfsenmesi ve kendiliğinden normal ve tabii mecrâsını bulup sağlam ve sağlıklı bir yeniden yapılanmaya kavuşacağına beklenmesi de pek o kadar doğru olmasa gerektir; tam aksine, hemen her ciddi toplumsal meselede olduğu gibi, kendi hâline bırakılmaya devam edildiği müddetçe daha da ilerlemesi ve kronikleşmesi söz konusu olabilecektir ki işte bu, “kriz” denen hâlin ortaya çıkması olacaktır. Fikrimize nazaran, ilkin, esnaflık

mesleğinde ve esnaf sınıfında ciddi birtakım meselelerin mevcut olduğunun açık bir yüreklilik ile kabul edilmesi gerektir; nasıl ki – biraz ağır gibi görünecek bir metafor olmak bahasına - hasta olan hastalığını kabul etmediği müddetçe tedâvi olma ve halâs bulma imkânını da elde edemeyecek olursa, esnaflıktaki meselerin reddedilmeleri de, daha da büyümelerinden ve belki de bir gün tedavi edilemezlik sınırına dayanmalarından başka bir sonuç veremeyecektir.

Biz bu kısa yazıda, bu meselelerin sâdece bir meslek olarak esnaflık ve bir toplumsal tabaka olarak esnafların kendi alanına indirgenemeyeceğini, sonuç olarak bütün toplumumuzu yakından ilgilendirmeleri hasebiyle bir yerde hepimizin ortak kaygısı olması gereken bu meselelere, ana hatlarıyla ve kalın çizgilerle bir temasta bulunmakla yetineceğiz.

İmdi; bu yazıda söz konusu bu meseleler kümesini, birisi ekonomik ve diğeri de meslekî ve kültürel olmak üzere, iki ana başlığa taksim edeceğim.

I. Bir İstihdam Alanı Olarak ve İş Kapasitesi Bakımından Esnaflık

Hemen her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik ve toplumsal bakımdan en başta gelen konulardan birisinin istihdam ve buna bağlı olarak işsizlik olduğu bilinen bir husustur. Sanâyi toplumlarının bile tam olarak halletmeye muvaffak olamadığı ve hattâ zaman-zaman en fazla gelişmiş olanlarında dahi kriz niteliği kazanabilen bu problem, bilhassa Türkiye gibi ülkelerde birçok bakımdan daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde istihdam ve işsizlik probleminin – gizli ve açık işsizlik de dâhil olmak üzere - kendisini hemen hemen her alanda çok bâriz bir şekilde açıkça ortaya koymakta bulunduğu bir gerçektir; son zamanlarda iyiden iyiye artış gösteren beyaz yakalılar, işsizliğin vasıflı veya vasıfsız elemanlara varıncaya kadar birçok toplum kesimini saran ve giderek turmanan bir problem olmaktadır.

İmdi; istihdam meselesinin yol açtığı meselelerden birisi, bâzı mesleklerde ortaya çıkan aşırı yığılma olmuştur. Bu yığılmanın hemen herkes tarafından bilinen ve bu sebeple de sık-sık tartışmalara ve yakınmalara

ra konu edinilen kesimler arasında, Kamu Çalışanları olarak da anılan Devlet Memurları ve bir nevi memur niteliği taşıyan Devlet İşçileri adetâ herkesin gözünün önünde arz-ı endam edencesine vitrinde durmaktadır. Bunlardan ilkinin sayıca değerinin, OECD tarafından yayınlanan bir raporda, dünya standartlarına göre “fazla” bulunmadığı belirtilmiş olmasına rağmen, yine de, Türkiye'nin mâlî imkânları göz önüne alındığı takdirde, kaldıramayacak kadar ağır olduğunu söylemek abartı sayılmamalıdır. İkincisine gelince; Devlet işletmelerinde (bir kısmı KİT, bir kısmı da aslında düpe-düz sıradan memuriyet makamında) istihdam edilen işçilerin veya işçi statüsündeki memurların, aslında Devlet ve Toplum için tahammül edilemez, kaynak kurutan ağır bir yük olduğu da âşikârdır. Bunun yanında, Türkiye'de gereğinden fazla olan bir sayı da, hâlâ ülke nüfusunun takriben %35'ini teşkil eden ve ekonomik verimi iyiden iyiye düşüşe geçen Köylü sınıfıdır.

İstihdam probleminin, ilk nazarda pek farkedilmemekle ve devlet işçisi ile devlet memuru fazlalığı kadar konu edinilmemekle beraber, doğrudan ve dolaylı olarak tesirlerini gösterdiği alanlardan birisi de,

Esnaflık, hâlâ ve herşeye rağmen, yine de ülkemizin orta direği sayılabilecek ve muhafazakâr nitelikli olduğu söylenebilecek olan en önemli toplum kesitinin mesleğidir. Meseleleri ve sıkıntılarını çoktur ve günden güne de büyümektedir. Bu meseleler ve sıkıntılar henüz kriz niteliğinde değildir; ancak oraya doğru gidebilir, Bunun içindir ki, mutlaka ve behemehâl ıslah, terakkî ve tekâmül ettirilmelidir.

“Esnaflık”ta ortaya çıkmaktadır. Bilhassa aşağı-yukarı belirli olduğu söylenebilecek bir dönemden itibaren esnaflık, istihdam ve işsizlik problemi ile birlikte farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Bilhassa 1980 sonrasında üretme çapına göre tüketme hacmi dengesiz bir biçimde genişleyen ve modern anlamda bir üretim toplumu olmayı başaramadığı nisbette daha fazla olarak bir tüketim toplumu olmaya yönelen Türkiye’de, istihdam problemi ile birlikte, esnaflıkta da bazı tipik problemlerin büyüdüğünü söyleyebiliriz. Bu problemlerin en belli başlılarından birisi, diğer birçok problemde de kaynak oluşturan, esnaflık mesleğinde meydana gelen “aşırı yığılma” olmuştur. Nitekim, muhtelif dallarıyla birlikte esnaflık mesleğiyle iştigal edenlerin sayısal değerinin - sâdece TESK’e kayıtlı olanlarının - beş milyon civarında olması, çok dikkat çekicidir: Memur ve sendikalı ve sendikasız toplam işçi sayısına denk veya biraz üstünde olan bu sayının, ülkemizin ekonomik potansiyelinin üstünde bir rakam demek olduğu da açıktır. Türkiye'nin ekonomik potansiyeli ve alış-veriş kapasitesi göz önüne alındığı takdirde, bu sayının bu ülke için haddini aşkın bir şişkinlik demek olduğu, diğer bir ifadeyle, mevcut ekonominin çarklarının bunca esnafı beslemeye yetmeyeceği de anlaşılabilir bir husus olacaktır. Ancak, elbette bu yığılmanın sosyo-dinamikleri analiz edilmeden sâdece yakınmanın da bir faydası olmayacaktır; istihdam probleminin bu şekilde sağlıksız da olsa bir tür çözüme kavuşturulamaması, belki de diğer ülkelerde görülen türden patlamaların benzerlerinin ülkemizde de yaşanmasına yol açabilecekken, bu vaziyetin bir nevi süspansiyon ve toplumsal rehabilitasyon görevi ifâ ettiğini de düşünmekteyim. Ne var ki, buna mukabil, bu sebebe binâen, bir bakıma, kısmen de

olsa iş bulamayanların iş adresi gibi algılanan esnaflık da bu sebeple ciddi şekilde yaralanmaktadır.

II. Esnaflıkta Meslek Bilinci, Kültür ve Gelenek Problemleri

Esnaflık ile ilgili olarak dikkat çekilmesini gerekli gördüğüm hususlardan ikincisi ise, meslek bilinci, kültür ve gelenek konularında karşı karşıya kalınan meselelerdir. Bu noktada, daha birçok meslek alanında da hemen hemen aynıyla görülmekte olması ve köklerinin çok daha derinlere inmesi bakımından, sâdece esnaflık ile sınırlanılmayacak olan temelli bir toplumsal problem alanımız olan “meslek bilinci”nin ve onun da temelini oluşturan “mesleğinin adamı olma”nın üzerinde az biraz durmak gerektiğini düşünüyorum.

Gelişmemiş cemiyetlerde hemen-hemen her işi yapan “evrensel adam” tipine karşılık, gelişmiş cemiyetlerin temeli olan “işbölüşümü”nün dayandığı kavram “meslek adamlığı”dır. Denebilir ki, bir cemiyetin kalitesi, o cemiyetteki meslek adamlığının kalitesi ile doğrudan doğruya orantılıdır.

İmdi: Mesleğinin adamı, belirli bir mesleği hayâtı ile özdeşleştiren kişi demektir. Sâdece muayyen bir mesleğin îcap ettirdiği rutin işlemleri icrâ eden ve o işlemler sâyesinde mâişetini te'mîn eden değil; hattâ bunlardan da öncelikli olarak, o mesleği iç-

selleştiren, hayatını, var-oluşunu onunla anlamlandıran kişidir mesleğinin adamı. Bu bakımdan mesleğinin adamı, adetâ o meslekle aşk ile nikâh akdeden ve o nikâha içten gelen bir sadâkat ile bağlı olan üstün ruh sahibi kişi olarak da târif edilebilir. Yani mesleğinin adamı, alelumum bilinen mânâsından daha daha fazla, daha daha derinlikli, daha daha anlamlı bir “şey”dir: O, “mesleğim” dediği şeyin sırtına binerek kendisini taşıyan değil, mesleğini sırtına alarak yükselten kişidir ve asıl mânâsını da burada kazanır: Gerçek ve kâmil mânâsıyla meslek adamı, diğer adıyla “profesyonel”, ancak ve yalnız budur: Mesleğini yükselten, ilerleten, tekâmül ve inkişaf ettiren kişi!

Dikkat edilmelidir ki, insanlık, profesyonellerin omuzlarında yükselir.

Mes'eleye bu aslî nokta-i nazardan yaklaştığımızda, “profesyonellik” kavramının da özünü yakalayabilme imkânını elde etmek etmiş oluruz: Profesyonellik, yani meslek adamlığı, belirli bir meslek üzerinden geçim sağlamakdan önce, o mesleğin içselleştirilmesi, ona hizmet edilmesi; yani mesleğin arda değil öne alınması, ilerletilmesi, tekâmül ve inkişaf ettirilmesidir; mâişet mes'elesi bundan sonra gelir, hattâ hiç gelmeyebilir de. Söz gelimi, mâişetini diplo-

masını taşıdığı tabiplik ile te'mîn eden ve fakat tıp ilmini değil, kendisinden hiçbir maddî kazancı olmadığı hâlde kendisini anlamlandırdığı, içselleştirdiği müzik san'atını tekâmül ettiren, ona katkıda bulunan kişi sûretâ profesyonel tabip, amatör müzisyen olarak tanınabilirse de aslında profesyonel müzisyen, amatör tabiptir. Küçük bir suâl mes'eleyi daha anlaşılır kılacaktır: Mehmed Âkif'in şekli/resmî mesleği “baytarlık”tır; ama merhum üstadın katkılarıyla zenginleştirdiği, kendisiyle içselleştirdiği var-oluş alanı, dolayısıyla da asıl mesleği baytarlık değil şâirliktir; velev ki o vâdiden bir gelir elde etmiş olsun veya olmasın.

İmdi; bu temel kriteri göz önünde tutacak olduğumuz takdirde, ülkemizde “meslek adamlığı” bakımından çok ciddi bir bunalımın mevcûdiyetini kabûl etmeğimizin icap edecektir: Türkiye, birçok meslek alanında, “mesleğinin adamı” olduğu iddia edilmesi hayli zorlamayı gerektirecek meslek mensupları ile doludur; yüksek tahsil ile elde edinilen birçok meslekte, meslek mensuplarının ezici çoğunluğunun mesleklerini yenilenmemiş bilgilerle yürütmeleri buna en en çarpıcı örneklerdendir. Nitekim mühendis, öğretmen, tabip, diş hekimisi, hukukçu v.b. mesleklerdeki insanla-

rımızın çok büyük bir kesrinin mezun olduktan sonra mesleğiyle ilgili ciddi bir yayın tâkip etmemesi, evlerinde bir meslek kütüphânelerinin bulunmaması bundan başka bir mânâyâ delâlet etmez.

Benzer şekilde, toplumumuzun orta direği olarak nitelendirilen esnafımızın da hâkezâ büyük çoğunluğunun mesleğinin adamı olarak kabûl edilmesi mümkün görünmemektedir; çünkü mesleklerini içselleştirebilmiş değillerdir; işlerini severek, kendilerini adayarak değil, adetâ lûtfen ve tenezzüilen yapmaktadırlar; “eli iş'te / gözü oynasta” misâli, aklında başka bir “meşgale” olan, “ben bu işe düşecek adam mıydım” diye iç geçirerek söylene-söylene direksiyon çevirirken mesleği olduğunu iddia ettiği şoförlüğe kahreden, velî-i nîmeti yolculara karşı gereken saygıyı göstermeyen, arabada müşteriden izinsiz sigara içen bir “sürücü”; dükkânına gelen müşteriyle kâfi derecede ilgilenmeyen bir dükkân işleticisi, bir “profesyonel”, yani “mesleğinin adamı” olarak addedilemez!

* * *

Esnaflık'ta meydana gelen bu nâhoş vaziyetin arkaplanında, esnaflık kültürünün ve geleneğinin aşınmasının ve kendisini yenileyemesinin yattığını söylemek kehânet sayılmamalıdır. Klasik anlamda esnaflık, her şeyden önce belirli bir gelenek üzerine müesses bir kurumdur. Kelimenin tam yerinde mânâsıyla, “esnaflık bilinci”nin belirleyici olduğu bu gelenek, her meslekte olduğu gibi, esnaflıkta da öncelikle bir “görev ahlâkı” ile donatılmış olmayı zorunlu kılmaktadır. “Allah rızası”nın merkezde olduğu bu görev ahlâkı, her esnafın müşteriden de, devletten de önce Allah'a hesap vereceğinin ruhlara sindirilmesine dayanır; O, bilir ve bütün içtenliği ile inanır ki, kazançtan da, müşteri memnûniyetinden de önce gelen, kapkaranlık gecede kara ta-

şın üstündeki kara karıncanın ayak izlerini gören, kendisine şah damarından daha yakın duran ve her adımının hesabını soracak olan Rabbi'nin sevgisini ve rızasını kazanmaktır. Ve yine O bilir ve bütün içtenliği ile inanır ki, işini doğruluk ve hakkaniyet üzere yapan ve doğruluk ve hakkaniyeti de sırf doğruluk ve hakkaniyet olduğu ve sırf Rabbi o sûretle kendisine rahmet nazarıyla bakacağı için içten gelen samimî bir irâde ile tercih eden esnaf, yarın sâlih kullarla berâber haşrolunacak, Kevser Havuzu'nun başında Hz. Peygamber ile buluşacaktır.

Klasik gelenek ortamında esnaf bu içselleştirilmiş terbiyeyi, usta-çırak ilişkisi içerisinde edinir; bu bir "terbiye"dir, bir "eğitim" değil ve onun için de, bu terbiye ile verilen değerler, esnafın, sırtından çıkarıp atabileceği bir gömlek değil, vücûdunu saran bir deri hükmündedir.

Fakat, geleneklerin erozyona uğradığı bir kültür ortamında, terkedilenlerin yerine aynı fonksiyonu ifâ eden başka gelenekler de ihdas edilemediği için icrâ edilen meslek, sâdece sıradan, bir kazanç elde etme ameliyesinden başka bir değer ve anlam da taşımayacaktır ve nitekim öyle de olmaktadır.

Meslek bilincinin ve görev ahlâkının aşınmasındaki en önemli âmilleri de çok özet olarak söylenecek olursa, belli-başlı şu iki kaynağa ircâ edebilir:

İlkin, istihdam konusunda kısaca değindiğimiz sebeplere binâen, esnaflık, adetâ herkesin yapabileceği bir iş hâline dönüşmüş bulunmaktadır. Nitekim, bâzı istisnâî alanlar hâric, esnaflık, git-gide, daha ziyâde, bir miktar sermayesi olan ve belirli bir kariyer ve meslek edinmeyenlerin mesleği olmaya yüz tutmuştur ki bütün bunların neticesi olarak, "okullu", yâni okul eğitimine dayalı ve endüstriyel üretim ve/veya hizmet esnaflığı dışında, esnaflık,

esas îtibârıyla "alaylı", yâni usta-çırak ilişkisi içerisinde gelişmiş ve gelenek ve kültürünü bu şekilde oluşturmuş bir meslek olduğu - daha doğrusu, olması gerektiği - hâlde; yurt dışında işçi statüsünde çalışarak veya çiftini-çubuğunu, arsasını satarak kapital birikimi elde eden ve bu birikimini nerede değerlendireceğini bilemeyen; erken yaşta emekli olduktan sonra kendisine ek iş arayan ve bunlara mümâsil birçok kişi, gecikmiş bir yaşta esnaflığa soyunmaktadır. Bu sûretle, esnaflık eğitiminden, tecrübesinden, töresinden, geleneğinden ve kültüründen habersiz olarak bu mesleğe girenler, bu geleneği ve kültürü tahrip etmişlerdir ve etmeye devam etmektedirler. Hâlbuki esnaflık da ancak belli bir yaştan itibaren edinilebilen bir kariyerdur; büyük ölçekte, usta-çırak ilişkisi içerisinde kazanılan ve erken yaştan başlayarak sindirile-sindirile tekâmül ettirilen bir kariyer. Bunun içindir ki, erişkin bir çağda girilen esnaflık, esnaflık olamamaktadır.

Bunun yanında, en az onun kadar önemli ikinci bir faktör de, ülkemizde genel olarak yaşadığımız kültürsüzleşme ve geleksizleşmenin de, daha başka birçok alanda olduğu gibi, esnaflıkta da gelenekleri tahrip eden bir rol üstlenmiş ve meselâ Ahîlik'teki gibi bir esnaflık kültür ve ge-

leneğin yeşerip gelişeceği ortamları kökünden kurutmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: Esnaflık, hâlâ ve herşeye rağmen, yine de ülkemizin orta dereği sayılabilecek, hâlâ ve herşeye rağmen, yine de muhafazakâr nitelikli olduğu söylenebilecek olan en önemli bir toplum kesitinin mesleğidir. Meseleleri ve sıkıntıları çoktur ve gündün güne de büyümektedir. Bu meseleler ve sıkıntılar henüz kriz niteliğinde değildir; ancak oraya doğru gidilir de. Bunun içindir ki, mutlaka ve behemhâl ıslah, terakkî ve tekâmül ettirilmelidir; hepimizin bu orta sınıfa ihtiyâcı var, hem de mübrem bir şekilde; ama O'nu bu hâliyle zaten kamburu çıkmış belimizde daha ziyâde taşıyamayız.

